

Motion till riksdagen 2005/06:So700

av **Agneta Lundberg m.fl. (s, fp, kd, v, c, mp)**

Alkoholpolitik

Motionen delad mellan flera utskott

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om barn och alkohol.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om skolans förebyggande arbete.¹
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om alkoholisk och söt cider.²
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om tv-reklam för alkohol.³
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om införselkvoter.⁴
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om Internethandel med alkohol.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om alkoholforskning.¹

¹Yrkandena 2 och 7 hänvisade till UbU.

²Yrkande 3 hänvisat till FiU.

³Yrkande 4 hänvisat till KU.

⁴Yrkande 5 hänvisat till SkU.

Fel! Okänt namn på

Motivering

En snabb förändring av alkoholpolitiken har under en mycket kort tid fört upp Sverige till en nation som konsumerar alkohol på en nivå som de stora konsumentländerna har. Detta har redan fört med sig att alkoholskadorna ökat kraftigt, och tendensen är att konsumtionen fortsätter att öka. En starkt bidragande faktor till detta är nivåerna för införselkvoterna. Vårt medlemskap i Europeiska unionen är ett faktum, men det innebär inte att Sverige med automatik bör acceptera förändringar som medför stora risker för folkhälsan. De paragrafer som behandlar folkhälsan bör ha samma dignitet som de som behandlar fri rörlighet. Ett medlemskap i EU ska inte med automatik innebära att medlemsländerna drabbas av ökande alkoholskador.

Barn och alkohol

Enligt en rekommendation som framgår av WHO:s Europaregions European Alcohol Action Plan för 2000–2005 ska alla länder ha reducerat riskerna för alkoholrelaterade skador på och inom familjen och skapat en säker miljö för barn. Det är en tydlig markering av den oro som finns i många länder för att barn tar skada av att leva i miljöer som är alkoholindränkta.

Också i FN:s barnkonvention talas det om rätten till en trygg och säker miljö. Det är nödvändigt att vi också beaktar alkoholens roll som hinder för barns utveckling. ”Alla barn har rätt att få sina behov tillgodosedda” är en viktig sentens för barn i barnkonventionen. Detta hindras ofta av vuxnas alkoholkonsumtion.

När det gäller de tidigare 15 medlemsländerna i EU samt Norge beräknades i en rapport till EU som överlämnades 1998, Alcohol Problems in the Family, att mellan 4,5 och 7,7 miljoner barn under 15 år levde i en missbrukarmiljö. Det innebär att stolta deklARATIONER om barns rätt till en trygg uppväxt ofta saboteras av alkoholpolitiska beslut. I Sverige beräknas minst 200 000 barn leva i familjer där minst en vuxen har alkoholproblem. Denna siffra är alldeles för hög och de insatser som görs kommer ofta sent.

I möten med förskolepersonal, lärare och fältarbetare framhålls ofta att man redan i förskoleåldern kan se vilka barn som kommer att hamna snett senare i livet. Alkoholen i hemmet är där en tung orsaksfaktor.

Enligt Brottsförebyggande rådet, BRÅ, ökar också barnmisshandeln i Sverige. BRÅ drar inte den omedelbara slutsatsen att detta kan hänga samman med den ökande alkoholkonsumtionen, men man är tydlig när det gäller vissa andra typer av våldsbrott. Det vore däremot märkligt om just barnmisshandeln skulle undgå att öka i ett samhälle där alkoholkonsumtionen ökar. Stor uppmärksamhet på förhållandet att stora grupper barn får illa som en följd av samhällets alkoholpolitik måste riktas från alla de myndigheter, organisationer och institutioner som i sina uppdrag står i barnens tjänst.

Skolans förebyggande arbete

Praktiskt taget alla barn och ungdomar går i grundskolan och fortsätter därefter till gymnasiet. Skolans arbete för att främja barns och tonåringars utveckling och hälsa är redan av detta skäl av central betydelse. Hit hör preventiva insatser mot riskbeteenden av lika slag som tidig alkoholdebut, berusningsdrickande, experimenterande med narkotika och kriminalitet.

Men det handlar inte bara, eller ens i första hand, om undervisning kring t.ex. alkohol och narkotika. Det har inte gått att vetenskapligt dokumentera att enbart undervisning kan ge långsiktiga positiva effekter på elevernas alkohol- och drogbruk. Men samtidigt finns det ett växande stöd i internationell preventivforskning för att ett brett upplagt förebyggande arbete i skolorna, i nära samarbete med föräldrarna, kan stärka barns och ungas anknytning till skolan och minska riskerna för bland annat missbruk. I den enskilda skolan måste detta arbete knytas an till och ses som en del av strävan att vidmakthålla eller förbättra skolan som arbets- och utbildningsmiljö för såväl elever som lärare och annan personal. Att skapa en bra skola är den kanske viktigaste preventiva insatsen för att förebygga missbruk och andra problem hos eleverna. Forskning pekar på att lugn och arbetsro i klassrummet förebygger skolmisslyckanden, missbruk och annan riskutveckling.

Regeringen har givit Statens folkhälsoinstitut i uppdrag att, i samarbete med andra berörda myndigheter, initiera en bred drogförebyggande verksamhet i skolan längs dessa linjer. Folkhälsoinstitutet överlämnade i januari i år en konkret, treårig så kallad implementeringsplan för arbetet och har även erhållit medel för att genomföra den under ett första verksamhetsår.

Det är lovande projekt, och det är utmärkt att de nu har inletts. Det bör emellertid understrykas att ett förändringsarbete av detta slag tar sin tid och att det, för att ha någon chans till framgång, måste få verka under en period av flera år. Det bör skapas förutsättningar för att så kan bli fallet.

Alkoläsk och söt cider

Försäljningen av alkoläsk och söt cider har ökat kraftigt sedan lanseringen i mitten av 1990-talet. De söta dryckerna blir snabbt populära hos dem som inte har utvecklade alkoholvanor, främst ungdomar men också grupper av kvinnor. Att redan som ung etablera alkoholvanor gör att man snabbare bygger upp ett beroende, alternativt kraftigare alkoholvanor. I flera studier, såväl svenska som norska, visar det sig att de som börjar dricka alkohol i 17-årsåldern, jämfört med dem som börjar redan i 13–14-årsåldern, har ungefär hälften så stor alkoholkonsumtion när de blir 21 år. Alkoläsk och cidern är en inkörsdryck för många unga. Internationellt har detta i flera länder lett till att man ökat punktskatten på alkoläsk. Nu senast har Tyskland infört en särskild skatt på alkoläsk. Också Schweiz har infört extrabeskattning för att dämpa försäljningen av dessa drycker. Frankrike prövar också frågan.

Fel! Okänt namn på

Ambitionen bör vara att i första hand avveckla alkoholäskan samt att i avvak-
tan på att detta sker lägga en särskild punktskatt på dessa drycker.

Alkoholreklam i tv

I svenska markbundna kanaler är alkoholreklamen förbjuden.

Genom satellitsändningar når reklam för alkoholdrycker numera också svensk tv-publik. Marknadsföringen är en viktig del i att öka försäljningen av alkoholdrycker. Tv-reklamen är särskilt viktig där man kan sända reklam i anslutning till populära ungdomsprogram.

När övergången sker till digitala sändningar finns möjligheter att i avtal exkludera reklam för hälsovådliga varor som alkohol. Tobak är ju genom särskilda avtal redan utesluten från reklam inom EBU, och det vore självklart inte svårare att få samband mellan tillstånd och förbud mot reklam för alkohol i tv. Möjligtvis kan det finnas ett samband mellan de starka producentintresena i Europa och motståndet mot att avveckla reklam för alkohol. Regeringen bör därför i de internationella forum där reklamfrågorna kan hanteras verka för att alkoholreklam i tv avvecklas samt att de avtal som förhandlas fram vid övergång till digitala sändningar klargör att alkoholreklam inte får förekomma.

Införselkvoter

Den uppskruvade skadespiralen har i stort sett sin bakgrund i att den i praktiken obegränsade införseln för "personligt bruk" nu är satt ur system. Den kvantitet, s.k. indikativ nivå, som den legala införseln av alkohol för personligt bruk vid varje inresa från ett annat EU-land är satt till, motsvarar en tvåårskonsumtion för personligt bruk enligt nuvarande konsumtionsnivå. När Sverige anslöt sig till EU var konsumtionen lägre och de indikativa nivåerna motsvarade då tre normala årskonsumtioner. Dessa nivåer för införande för personligt bruk saknar verklighetsförankring. Den jämförelse som ligger närmast till hands att göra är den med tobak där man accepterar en införselnivå som beräknas räcka för ett par månaders konsumtion.

Sveriges representanter i EU måste i såväl ministerrådet som parlamentet arbeta för att minska införseln av alkohol. Alkohol är ingen vanlig vara. Artikel 30 i fördraget ger medlemsstaterna rätt att begränsa varors fria rörlighet för att skydda folkhälsan. Den svenska folkhälsan är i dag allvarligt hotad av den fria införseln av billig alkohol. Sverige är inte ensamt om detta problem. I Finland och Danmark ökar alkoholkonsumtionen kraftigt, just därför att man har ansett sig tvungen att sänka sina skatter för att hejda den stora införseln av billig sprit från grannländer. Tyskland har samma problem med gränshandeln gentemot Polen, och för England är situationen densamma i relation till Frankrike. Förhållandet med gränshandel är förvisso inte bara en svensk an-

gelägenhet. Resultatet är ökade alkoholskador. Tillsammans med dessa och andra berörda länder bör Sverige – med hänsyn till alkoholens skadeverkningar – ta initiativ till att se över reglerna för införsel av alkoholdrycker utifrån folkhälsosynpunkt. Regeringen bör därför omgående ta initiativ till en prövning av införselkvoternas storlek med utgångspunkt i folkhälsoskäl.

Det är bra att Sverige arbetar för att EU ska besluta om höjda miniminivåer för alkoholskatterna. Om det lyckas kommer alkoholskadorna att minska i hela Europa. Men skatterna i många länder är i dag så låga, och motståndet mot att höja dem så att de närmar sig svensk nivå är så starkt, att vi inte kan vänta på detta. Under överskådlig tid måste vi begränsa införseln om vi ska kunna undvika en hotande folkhälsokatastrof.

Internethandel med alkohol

Det alkoholpolitiska läget har förvärrats ytterligare genom att den s.k. Internethandeln med alkohol har fått en av allt att döma växande omfattning under det senaste året och väckt stor uppmärksamhet i medier. Frågan om denna verksamhet är att se som olaglig eller inte är föremål för rättslig tvist, som ytterst kommer att avgöras av EG-domstolen. Om Internethandeln med alkoholdrycker tillåts fortgå innebär det att Systembolagets detaljhandelsmonopol undergrävs. EG-domstolen har ju godtagit det svenska detaljhandelsmonopolet på detta område. Att domstolen nu skulle tillåta en verksamhet som i praktiken uppenbarligen i grunden hotar samma monopolordning som man nyligen har godkänt förefaller visserligen osannolikt. Men eftersom det likväl inte kan uteslutas krävs att regeringen med största kraft driver linjen att Internethandel med alkoholdrycker riktad till den svenska marknaden är, och måste förbli, olaglig eftersom den strider mot det av såväl kommissionen som domstolen godtagna monopolet.

Skulle domstolen mot förmodan komma till en motsatt ståndpunkt, och alltså tillåta Internethandel inom detta område, är det ett minimikrav att alkoholdryckerna beskattas enligt svenska regler, dvs. den inom EG-rätten etablerade principen att varor skall beskattas i det land där de konsumeras måste då naturligtvis tillämpas även vid Internethandel. Men det är långt ifrån klart hur skatten i så fall ska tas ut och hur skattekontrollen skulle fungera. Detta är ett ytterligare skäl till att inte tillåta Internethandel med alkoholdrycker riktad till den svenska marknaden.

Forskning

År 1999 tillskapades ett nationellt centrum för social alkohol- och drogforskning vid Stockholms universitet (SoRAD). Beslutet hade föregåtts av flera års utredningsarbete. Alkoholpolitiska kommissionen föreslog i sitt slutbetänkande (SOU 1994:24) en kraftig förstärkning av resurserna för forskning

Fel! Okänt namn på

inom detta område. Folkhälsoinstitutet fick därefter i uppdrag att i samråd med bland andra berörda forskningsråd lägga fram ett mera precist förslag. Därvid stannade man vid att bl.a. föreslå inrättandet av ett särskilt forskningscentrum för detta område. Det förslaget genomfördes och SoRAD har nu alltså verkat under drygt sex år.

SoRAD har i allt väsentligt levt upp till de höga förväntningar som ställdes på forskningscentret i början. Det har inneburit en påtaglig förstärkning av kunskaperna vad både gäller konsumtions- och skadutvecklingen totalt inom olika befolkningsgrupper. En lång rad olika frågeställningar har belysts inom ett brett spektrum av forskningsområden. Forskningsinsatserna har genomgående hållit hög kvalitet, vilket också understrukits i en internationell, kvalificerad utvärdering av SoRAD:s arbete.

En grundläggande förutsättning för dessa framgångar är att forskningen har kunnat bedrivas som en särskild centrumbildning. Därigenom har en vital och kompetent miljö för alkohol- och drogforskning kunnat byggas upp. Det är därför angeläget att detta centrum får finnas kvar.

All internationell erfarenhet talar för att en forskning av den omfattning och kvalitet som SoRAD har åstadkommit kräver att arbetet kan bedrivas som separat forskningsinstitut. Med hänsyn till betydelsen av en stark forskning inom detta område bör SoRAD ges möjlighet att fortsätta att utvecklas.

Stockholm den 28 september 2005

Agneta Lundberg (s)

Christer Winbäck (fp)

Rolf Olsson (v)

Jan Lindholm (mp)

Annelie Enochson (kd)

Birgitta Carlsson (c)